

İlqar Babayev

**BEYNƏLXALQ TİCARƏT MÜQAVİLƏLƏRİ
HÜQUQUNUN UNİFİKASIYASI**

- ✓ Anlayışlar və qurumlar
- ✓ Unifikasiya fəaliyyətləri
- ✓ Unifikasiya ilə bağlı problemlər və təkliflər

Ankara - 2022

Borclarını heç vaxt qaytara bilməyəcəyim
anam Püstə Babayevanın və
atam Süleyman Babayevin
müqəddəs və əziz ruhlarına ithaf edirəm...

Ön söz

Dövlətlərin hüquq sistemləri arasındakı fərqlər beynəlxalq ticarətə mənfi təsir göstərir. Qərblə ölkələrində bu problem çoxdan müəyyən edilib və onun aradan qaldırılması üçün müəyyən addımlar atılıb. Arzu edilən vəziyyətə tam nail olunmasa da, əldə edilmiş nəticələr ümidvericidir. Bu araşdırmanın əsas məqsədi həm vətənim Azərbaycanda, həm də ikinci vətənim kimi gördüyüm Türkiyədə beynəlxalq ticarət hüququnun unifikasiyası sahəsində olan problemlərin müəyyən edilməsi və onların həlli istiqamətində aparılan akademik araşdırmalarda çatışmazlıqların aşkarlanmasıdır. Əgər bu araşdırmamız hər iki ölkə üçün akademik, hüquq, biznes və ya iqtisadiyyat sahələrində müəyyən fayda verəcəksə, tədqiqatımız öz məqsədinə çatmış hesab ediləcək.

Bu tədqiqat “Beynəlxalq ticarət müqavilələri hüququnun unifikasiyası” adı altında İstanbul Ticarət Universitetinin Xarici Ticarət İnstitutunun “Beynəlxalq ticarət və Avropa İttifaqı hüququ” ixtisası üzrə doktorantura proqramı çərçivəsində doktorluq dissertasiyası məqsədiylə həyata keçirilib. Prof. Dr. Hüseyin HATEMİ, Prof. Dr. Ömər ÖZKAN, Prof. Dr. Yücel OĞURLU, Prof. Dr. Mehmet MELEMEN, Dos. Dr. Ebru ŞENSOZ MALKOÇ və Dr. Təlimatçı üzvü Muhittin ADIGÜZELdən ibarət münəşiflər heyəti qarşısında müdafiə olunub və yekdilliklə qəbul edilib.

Bu əsərin hazırlanması zamanı COVID-19 xəstəliyindən dünyalarını dəyişmiş, bütün ömürlərini övladlarının gələcəyi və xoşbəxtliyi üçün sərf etmiş anam PÜSTƏ BABAYEVAnın və atam SÜLEYMAN BABAYEVin müqəddəs ruhları qarşısında ehtiramla baş əyir və onlara sonsuz minnətdarlığımı bildirirəm. Bu çətin anlarımda hər zaman yanımda olan bacılarım Məhsəti BABAYEVA və Nigar BABAYEVAYA da sonsuz təşəkkürümü bildirirəm. Eyni zamanda bütün müəllimlərimə, xüsusən də elmi rəhbərim Prof. Dr. Hüseyin HATEMİ və Prof. Dr. Ömer ÖZKANa dəstəklərinə görə hörmət və minnətdarlığımı bildirirəm.

İlqar BABAYEV

Aprel, 2022

Mündəricat

Ön söz.	7
Abreviaturalar	15
Giriş	17

Birinci fəsil

UNİFİKASIYA İLƏ BAĞLI ANLAYIŞLAR VƏ QURUMLAR

I.Ümumi məsələlər	23
A. Anlayışlar.....	23
1. Beynəlxalq ticarət müqaviləsi.....	23
2. Unifikasiya.....	24
3. Lex mercatoria.....	29
B. Beynəlxalq ticarət hüququ sahəsində unifikasiyanın əhəmiyyəti.....	34
C. Unifikasiya metodları.....	36
D. Beynəlxalq ticarət hüququ sahəsində unifikasiya fəaliyyətini həyata keçirən qurumlar.....	39
1. BMT-nin Beynəlxalq Ticarət Hüququ Komissiyası.....	40
2. Beynəlxalq Xüsusi Hüququn Unifikasiyası Komissiyası.....	46
3. Haaqa Beynəlxalq Xüsusi Hüquq Konfransı.....	49
4. Beynəlxalq Ticarət Palatası.....	51
5. BMT-nin Ticarət və İnkişaf Konfransı.....	54
6. Beynəlxalq Ticarət Mərkəzi.....	54

7. Avropa İttifaqı.....	56
8. Amerika Dövlətləri Təşkilatı.....	57
9. Afrikada Ticarət Hüququnun Harmonizasiyası Təşkilatı.....	58
10. Karib Dövlətlərində Ticarət Hüququnun Harmonizasiyası Təşkilatı.....	61
11. Digərləri.....	63

İkinci fəsil

Unifikasiya üzrə tədqiqatlar

II. BEYNƏLXALQ TİCARƏT MÜQAVİLƏLƏRİ HÜQUQU SAHƏSİNDƏ APARILAN TƏDQİQATLAR.....	65
A. Regional tədqiqatlar.....	65
1. Avropa.....	65
a. Avropa müqavilə hüququnun prinsipləri.....	70
b. Avropa müqavilə qanunu.....	74
c. Ümumi referans çərçivəsi layihəsi.....	75
d. Ortaq Avropa satış hüququ.....	80
2. Amerika.....	85
a. ABŞ resteytmentləri.....	85
b. Latin Amerikasını müqavilə hüququ prinsipləri.....	86
c. OHADAC beynəlxalq ticarət müqavilələri prinsipləri.....	93
d. Beynəlxalq müqavilələrə tətbiq ediləcək hüquq haqqında İnteramerika Konvensiyası.....	96

e. Amerikada beynəlxalq ticarət müqavilələrinə tətbiq ediləcək hüquq haqqında təlimat.....	97
3. Asiya	98
4. Afrika.....	104
B. Qlobal tədqiqatlar.....	107
1. Konvensiyalar.....	108
a. Beynəlxalq dəniz yoluyla daşıma müqavilələri ilə bağlı uniform qaydaları.....	108
aa. 1924-cü il Konosamentli Daşımalar Haqqında Bəzi Qaydaların Unifikasiyası Haqqında Konvensiya (Haaqa Qaydaları) və Visby Protokolu.....	108
bb. 1978-ci il Dəniz Yolu ilə Yükdəşmə Haqqında Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Konvensiyası (Hamburq Qaydaları).....	111
cc. 2008-ci il Tamamilə və ya Qismən Dəniz Yoluyla Beynəlxalq Yükdəşmə Müqavilələri Haqqında Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Konvensiyası (Rotterdam Qaydaları).....	113
b. Beynəlxalq hava yoluyla daşıma müqavilələri ilə bağlı uniform qaydaları.....	120
aa. 1929-cu il Beynəlxalq Hava Daşımalarıyla bağlı Bəzi Qaydaların Unifikasiyası Haqqında Konvensiya (Varşava Konvensiyası).....	120
bb. 1955-ci il Beynəlxalq Hava Daşımalarıyla bağlı Bəzi Qaydaların Unifikasiyası Haqqında Konvensiyanın Dəyişdirilməsi Haqqında Protokol (Haaqa Protokolu).....	121
cc. 1961-ci il Beynəlxalq Hava Daşımalarıyla bağlı Bəzi Qaydaların Unifikasiyası Haqqında Konvensiyaya Əlavə Konvensiya (Guadalajara Əlavə Konvensiyası).....	122

dd. 1966-cı il Varşava Konvensiyası və Haaqa Protokolunun Məsuliyyət Hədləri Haqqında Saziş (Montreal Sazişi).....	122
ee. 1971-ci il Beynəlxalq Hava Daşımalarıyla bağlı Bəzi Qaydaların Unifikasiyası Haqqında Konvensiyanın Dəyişdirilməsi Haqqında Protokol (Guatemala City Protokolu).....	122
ff. 1975-ci il Əlavə Montreal Protokolları.....	123
gg. 1999-cu il Hava Yoluyla Beynəlxalq Daşıma Haqqında Müəyyən Qaydaların Unifikasiyası Haqqında Konvensiya (Montreal Konvensiyası)	124
c. Beynəlxalq Quru Yoluyla Daşıma Müqavilələri Haqqında Uniform Qaydaları.....	125
aa. Quru Yoluyla Beynəlxalq Yükdəşimə Müqavilələri Haqqında Konvensiya və 1978-ci il Əlavə Protokolu.....	125
bb. 1973-cü il Sərnişin və Baqajların Quru Yoluyla Beynəlxalq Daşınması Haqqında Konvensiya.....	127
d. Beynəlxalq Dəmiryol Daşıma Müqavilələri Haqqında Uniform Qaydaları (1980-ci il Beynəlxalq Dəmir Yolu ilə Daşımalar Haqqında Konvensiya).....	128
e. Beynəlxalq Multimodal Daşıma Müqavilələri Haqqında Uniform Qaydaları (1980-ci il BMT-nin Beynəlxalq Multimodal Daşıma Konvensiyası).....	129
f. Beynəlxalq Mal Alqı-satqı Müqavilələri Haqqında Uniform Qaydaları.....	134
aa. 1964-cü il Beynəlxalq Malların Alqı-satqısı Haqqında Uniform Hüquq Haqqında Konvensiya və 1964-cü il Beynəlxalq Malların Alqı-satqısı Müqavilələrinin Quruluşu Haqqında Uniform Hüquq Haqqında Konvensiya.....	134

bb. 1980-ci il Malların Beynəlxalq Alqı-satqısı Haqqında Müqavilələrlə bağlı BMT Konvensiyası.....	135
cc. 1974-cü il Malların Beynəlxalq Alqı-satqısında Məhdudiyət Müddəti Haqqında Konvensiya.....	141
g. 1988-ci il Beynəlxalq Faktoring Haqqında UNIDROIT Konvensiyası.....	143
h. 1988-ci il Beynəlxalq Maliyyə Lizinqi Haqqında UNIDROIT Konvensiyası.....	146
ı. 2005-ci il Yurisdiksiya Sazişi Haqqında Konvensiya.....	149
i. 2005-ci il Beynəlxalq Müqavilələrdə Elektron Rabitənin İstifadəsi Haqqında BMT Konvensiyası.....	151
2. Yumşaq Hüquq Vasitələri.....	154
a. Beynəlxalq Ticarət Müqavilələri Haqqında UNIDROIT Prinsipləri.....	154
b. Təkrar Sığorta Müqaviləsi Haqqında UNIDROIT Prinsipləri.....	162
c. Ödəmə Formaları Haqqında Uniform Qaydaları.....	164
aa. Sənəd Müqabilində Ödəmə Forması Haqqında Uniform Qaydaları (URC522).....	164
bb. Akkreditiv Ödəmə Forması Haqqında Uniform Qaydaları (UCP, ISBP, URR, ICC Opinions və ISP98).....	165
cc. BPO Ödəmə Forması Haqqında Uniform Qaydaları (URBPO).....	168
d. Uniform Beynəlxalq Zəmanət Qaydaları (URDG).....	170
e. Forfaitinq Haqqında Uniform Qaydaları (URF800).....	171
f. INCOTERMS.....	173

g. 1983-cü il İcra Etməməklə bağlı Müəyyənləşdirilmiş Məbləğ Haqqında Müqavilə Müddəalarıyla Əlaqəli Uniform Qaydaları.....	178
h. 2015-ci il Beynəlxalq Ticarət Müqavilələrində Tətbiq Olunacaq Hüququn Seçilməsi Prinsipləri.....	180
i. 2016-cı il Müştərək Qəza Haqqında York Antverp Qaydaları.....	183
3. Nümunəvi müqavilələr və müddəalar.....	185
a. ICC Nümunəvi müqavilə və müddəaları.....	186
b. ITC Nümunəvi müqavilələri.....	188
c. FIDIC Nümunəvi müqavilələri.....	191
d. FOSFA və GAFTA Müqavilələri.....	202
e. Digərləri.....	207
4. Hüquqi təlimatlar.....	208
a. UNCITRAL Sənaye Müəssisələrinin İnşası üçün Beynəlxalq Müqavilələrin Hazırlanması Haqqında Hüquqi Təlimat.....	209
b. UNCITRAL Beynəlxalq Qarşılıqlı Ticarət Əməliyyatları Haqqında Hüquqi Təlimat.....	213
c. UNIDROIT Beynəlxalq Master Franşiza Tənzimləmələri Təlimatı.....	217
d. UNIDROIT/FAO/IFAD Kənd Təsərrüfatı Sahəsində İnvestisiya Müqavilələri Haqqında Hüquqi Təlimat.....	220

Üçüncü fəsil

UNİFİKASIYA İLƏ BAĞLI PROBLEMLƏR

III. BEYNƏLXALQ TİCARƏT MÜQAVİLƏLƏRİ HÜQUQUNUN UNİFİKASIYASINDA ORTAYA ÇIXAN PROBLEMLƏR.....	225
A. Dövlətlərin sayının çox olması.....	225
B. Unifikasiya alətlərində edilən dəyişikliklər.....	228
C. Dövlətlərin unifikasiya alətlərini qəbul edərkən müxtəlif faktorları nəzərə alması.....	233
D. Unifikasiya alətlərinin öz aralarındakı münasibətlərdən qaynaqlanan problemlər.....	238
E. Unifikasiya alətlərinin keyfiyyətindən qaynaqlanan problemlər.....	242
F. Dil problemi.....	244
G. Fərqli interpretasiya problemi.....	252
H. Unifikasiya alətlərinin tanındılması və öyrədilməsinin kifayət qədər olmaması.....	256
E. Milli məhkəmələr unifikasiya alətlərindən istifadə edərkən ortaya çıxan problemlər.....	264
Nəticə və təkliflər.....	271
Əlavələr.....	301
EK1. ICC Beynəlxalq alqı-satqı müqaviləsi nümunəsi.....	301
EK2. ITC Beynəlxalq kooperativ birgə fəaliyyət müqaviləsi nümunəsi.....	307
EK 3. FOSFA müqavilə nümunəsi.....	321
EK 4. GAFTA müqavilə nümunəsi.....	324
Bibliografiya.....	333
Anlayışlar.....	343